

anya hitelensége és az apa alkoholizmusa mindaz, amit a néma fiú maga körül lát, és különös katyvaszként magába szív. A testvérek között kialakuló néma ellentét, megfogalmazhatatlan feszültség a szülei közötti és a történelemből adódó mélységes szakadék áthidalhatatlanságát példázza. Az apa kedves időtöltése volt „előző életében” a vadászat, amire a nagyobb fiú válasza: „Az én apám nem vadászott, őt vadászták.”(73.)

Ez adja a prózai szöveg keretét, ám az elbeszélésben mind hangsúlyosabban van jelen Márk evangéliuma, Jézus Júdás általi elárultatása, meghurcoltatása és keresztre feszítése. A regény, mint már eddig is nyilvánvaló volt, egyszerűen negligálja a narráció személyének hitelességét, a kisfiú alakja feloldódik a hit és bűn több évszázados téziseinek a megfogalmazásában. Magába fogadja ezt a tudást, és valami különös módon ki is hányja magából, azaz természetes megtestesítője lesz az evilági bűnnek. Csak fokozatosan válik démonikussá, a csibék eltaposása, a kislibák budiba való behajigálása, a bűnre való hajlandóság ennek az egyes állomásai. Hogy mindezt az olvasó miként értékeli, és elfogadható, a hitvilág téziseit bőven példázó összegzésként fogja föl, mint az emberre a világból ráháruló rossz summáját - ez már talán túl is lép az esztétikai befogadás kritériumán. Túllép a regény regényességébe ágyazott epikus anyagán, és egyszerűen a világ botrányaként megnevezett jelenségként, egy mindenben áthatoló pillantásként hat. Amikor a megáradt patakba taszítja a bátyját, s előbb a szélütött nagyanya arcát akarja helyre tolni, az már nem egy kisfiú, hanem a kor eszelőssége, amelynek nem lehet példázatszerű megfelelése.

Az előző anyósa, az eгри nagymama számon kéri az anyán a felejtés bűnét, a zsidóként meghalt férje emléket, Kertész Imre szavait kölcsönzi az író a túlélőnek: „Ha hiába halt meg a fiam, az az Isten csődje. Isten csődje pedig nem az Isten, hanem az ember halála.”(43.)

A legsúlyosabb ítélet nem a stendhali példázatban rejlik („Az ember azért kapta a nyelvet, hogy elrejtse a gondolatait” 95.), hanem annak a regény terén túl nyúló értelemmel alig felfogható kijelentésen, hogy a Nietzsche hirdette „az Isten meghalt” mondat után valóságosan már az ember, a hozzá történelmileg kapcsolható emberiség is halott, s eképpen a huszadik század véglegesen fölszámolta a humanitás fogalmát, az a lény, akít még megtapasztalunk hébe-korba, már nem lehet azonos önmagával: túlélte és megszüntette minden, az Istenre áthárított reménységét. Hogy a moralitás efféle töményen prózába oltott változata valóban szépirodalomként emészthető-e, ezt a szélesebb olvasó közönség dönti majd el.

TUSNÁDY MÁRIA

WASS ALBERT „MESE AZ ERDŐRŐL” CÍMŰ MESÉJÉNEK JELKÉPRENDSZERE

AZ ERDŐ MINT AZ ÖNMEGVALÓSÍTÁS ELSŐ ÁLLOMÁSA

Wass Albert meséit olvasva úgy érezzük, mintha ezek a mesék nemcsak gyermekekhez szólnának. Természetesen hozzájuk is szólnak, de mondanivalójuk alapján a mi világunkhoz, a felnőtt emberek világához is közel állnak, akik megértik ennek a mesevilágnak az üzenetét. Wass Albert regényeiben meghatározó szerepe van a szimbólumoknak. Meséi is jelképekre épülnek, tanulságot hordoznak magukban, az egész emberiséghez szólnak, nem csak a magyar néphez. Meséiben az ősképek, toposzok vizsgálata közben tárul fel előttünk az a tény, hogy Wass Albert számára meghatározó volt a magyar nép ősi hitvilága, valamint a Biblia.

Wass Albert *Mese az erdőről* című műalkotásában az erdő válik központi szereplővé és értéké. És a benne élő állatok, tündérek, manók, még a csúf boszorkány is tanulságos világot teremt, nem találkozunk olyan szereplővel, aki gonoszságot hordozna magában.

Egyértelműen a keresztény hitvilág mutatkozik meg a mű elején: Isten összehívja négy angyalkáját. A négyes szám a teljességre, az egészre utal: négy folyó ered az Édenből, négy őselem van (levegő, víz, tűz, föld) és négy evangélista volt, akik Krisztus üzenetét közvetítették. A mű elején viszont még csak három angyallal találkozunk, akik nem tudják közvetíteni Isten akaratát. Ekkor jelenik meg a már majdnem elfelejtett negyedik angyalka. A mese új Édent teremt, új teremtéstörténetet ír, hiszen Isten négy angyala által teremtődik újra a világ. Mintha Krisztus négy apostola állna szimbolikusan a mese szereplői helyett. Az angyalkák is a békességet, a szeretetet, a jóságot közvetítik, tehát azokat a kulcsfontosságú eszméket, melyeket a Megváltó apostolai is közvetítettek az embereknek.

A mű elején káoszban, bűnnel teli világban találja magát az olvasó. A káoszból emelkedik ki kezdetben mikrovilágként, majd egyre inkább makrovilággá válva az az erdő, melynek a negyedik kisangyal a képviselője. Az erdő életre keltésében az isteni teremtés szóval történő motívuma rejlik. A negyedik kisangyal feladata az, hogy szavakkal elmondja az erdő lakóinak, hogy mit kell tenniük. A szöveggel érdemes együtt vizsgálni a mű illusztrációját. A kis szárnyas angyal kezdetben alvó, szomorú, behunyt szemű, majdhogynem élettelen fákkal találkozunk. Isten és az ő követe kell, hogy ebbe a világba életet vigyen, mert ha a természetben nincs élet, akkor hogyan lehetne életet és jóságot várni az emberek világtól. A kis angyal sorban előhívja őket. Először Csönd bácsival találkozunk, nem véletlenül, hiszen az erdőben nincs élet, az angyal hangját csak ő hallja meg. Csönd bácsi érdekes és ellentmondásokról sem mentes szerep-

lője a műnek. Két lánya pont az ő ellentéte. Az egyik lánya Visszhang, a másik pedig a mesélő lány. Ő maga nem tartja a kapcsolatot a külvilággal, a lányai viszont igen, ők pont a szó által közvetítenek. A kék ruhás Visszhangot még hajlandó is előhívni az angyal hatására. „A kék az ég, a levegő, a víz színe, és a tisztaságot, az igazságot, a hűséget jelképezi. Az Istenanyát szokás kék köpenyben ábrázolni.” A másik lányát nem szereti Csönd bácsi, pedig ez a lány a mesének a kulcsfontosságú szereplője, hiszen már a neve is nagyon érdekes:

„– Én senki se vagyok – felelte eseten –, nekem még nevem sincsen!K”

Hogyan lehetséges az, hogy egy apa nem ad a lányának nevet? Azért, mert a lánya nem azt teszi, amit ő akar, amit elvárna tőle, mert „csak mesélni akar, mesélni, mesélni!” a kis zöldruhás lány. „A zöld a tavasznak, a feltámadás reményének, az Édennek a színe!K” A kis tündér a meséi által lesz az erdő megelevenítője, meséi által kap új életet az alvó természet. Érdekes intertextuális hatást jelent, hogy a cím és a mesélő lány között van a legkülönösebb kapcsolat. A mű címe Mese az erdőről, a szövegvilágon belül pedig megjelenik egy lányka, aki éppen az elbeszélőt testesíti meg, mert mit is tesz ő, miről mesél?

„– Mindenről! – csillant föl a tündérke szeme. – Fák-ról és felhőkről, madarokról és állatokról!K! Arról, amikor lemegy a nap meg arról, amikor felkél a hold, és ezüstport szítál a fák tetejére!K!”

A tündér az elbeszélő megtestesítője, ezáltal fontosabb szerepe van neki a mesében, mint a többi szereplőnek. Általa jelenik meg a mű a műben, a mesében megjelenik egy másik mese, egy másik alkotás, amikor a tündér elkezd végezni a munkáját, melyet Isten adott neki feladatául. Nem véletlen, hogy a mesélő tündér lakóhelye a forrás, a patak lesz. „Az »élő víz« (hydor zoon) lehet forrásvíz is, de patak vagy folyó vize is: mindenesetre különbözik az állóvíztől, sőt ellentétes vele. Az Ótestamentumban Istennek mint az élet forrásának a szimbóluma. Meg kell említenünk a sziklából vizet fakasztó Mózes történetét is, amelyben a vizet Krisztus egy tüposzának értelmezik, akitől az élő víz ered, s ugyancsak az ótestamentumi mintát viszi tovább a Jézus oldalából kibuggyanó víz motívuma is. Végül a Jordán folyó vize is, valamint Keresztelő Szent János tevékenysége ugyanebbe a szimbolikus kontextusba illeszkedik.” A víz sodrásával, hömpölygésével a mese mindenüvé eljut az erdő lakói között, képes élettel megtölteni a természetet. Mintha az elbeszélő és mesélő üzenete a mese hallgatása vagy olvasása lenne, de mindenképpen befogadása által válhatunk mi is tisztává, tisztulhatunk meg. A mese az, ami jobba tehet minket és valóban egész meséjének és a mese zárásának is ez az üzenete, mondanivalója.

De vajon miért nincs neve a lánykának? Ez sem véletlen. Ő az, aki az ősi kultúrát képviseli, olyan meséket, amelyek szájhagyomány útján terjedtek, tehát őt az elbeszélő a népmesék »östündérévé« teszi meg. „Azóta is

egyre mesél. Amikor rábukkansz valahol egy forrásra, ülj le melléje csöndesen és figyelj. Nagyon csöndes légy, és akkor hallani fogod a zöld ruhás tündérke hangját a surranó vízből. Ha pedig jó füled van, és érted az erdő nyelvét, akkor meghallhatod azokat a csodaszép meséket, amiket a forrás, a csermely, a patak tündére elmond ilyenkor a fáknak.” Ennek a tündérnek van a legnagyobb feladata, mert ő visz életet az erdő fái közé, általa lesznek a fák vidámak és boldogok. Az elbeszélő folyamatosan ébren tartja az olvasó figyelmét, mert utasításokat ad, hozzánk szól, mint ahogyan az előző idézetből is láthattuk. Folyamatosan tartja a kapcsolatot a hallgatósággal, ezzel megteremtve a szóbeliségre épülő mese-mondás lehetőségét és feltételezését.

Az étellel teli erdőbe három ember érkezik. A hármas szám szokásos népmesei motívum, sőt az is, hogy mint a harmadik királyfi a meséinkben, itt is a harmadik ifjú erdőjáró képviseli a normát. Elsőként a Rontó-ember érkezik meg, aki pusztítja az erdő fáit, nem látja meg a szépet. Külseje a meserajz alapján: agresszív, rosszindulatú tekintet, fejsze van a kezében. A fát, melyet ki akar vágni, testvérei szánakozva nézik, vagyis sírnak. A már majdnem kivágott fa gesztusai pedig a szenvedést testesítik meg. A Rontó-ember szakállas, fekete ruhát visel és idős. A három erdőbeli ember az emberi világ egy-egy jól értelmezhető prototípusa. A Rontó-ember az érzelmek nélküli állapotot, a pusztítást, a kisemmizést, az agresszivitást, mások bántását testesíti meg. Ha belegondolunk, az egész erdő az élet szimbolikus tere, ez esetben pedig a fák emberjelképek. Akkor pontosan mit is tesz a Rontó-ember? Elnyomja és kisemmizi a másikat, azért, hogy neki jó legyen.

A második ember is a társadalom egyik sajátos rétegét mutatja be: a Gyűjtő-embert. A mese illusztrációja alapján görbe a járása, nem tekint fel, nem nézi meg az erdő szépségeit, mert csak az anyagi világ javainak hajszolása érdekli. Az erdő kincseit, gallyakat gyűjt, feketés ruhában és morcos tekintettel, nagy kiguvadó szemekkel, mint aki arra les, hogyan tudna minél nagyobb hasznot húzni a természetből, magából a világból, az életből. Nem veszik észre az ilyen emberek, hogy nem is élnek igazán az életüket, mert nem tudnak örülni, mert félnek a jövőtől, nem tudják élvezni a pillanat varázsát. Roskátag járása nagyon jól jelképezi lelki sivárságát. A testét a sok gally nyomja, vagyis az anyagi világ súlya, ez alól pedig lehetetlen a felszabadulás, a megtisztulás. Ezt az embertípust csak a pénz érdekli, csak az anyagi világ dolgaival foglalkozik, nem törődik a lélek mélységébe való alászállással, nem fog soha megjavulni.

A harmadik ember kalapjában nemzetiszín szalag van, magyaros öltözete jól mintázza tiszta, nyitott szívét. Arca, tekintete kellemes, ő maga képes rá, hogy felfogja, meglássa a világban a szépet. Az elbeszélő őt nevezi Látó-embernek. Az illusztráció szerint fiatal férfiról van szó, akit egyenes tartással, nyitott tenyérrel ábrázol a művész. Testtartása, gesztusai, mimikája még a szövegrész elolvasása előtt elárulja, hogy ő lesz az az ember,

akire vártunk, aki képes közvetíteni a jóságot a világban. „Az angyalok pedig odaléptek hozzá egyenként, lábujjhegyen, és nyitott szívébe beletették a kincseket. A jóságot, a szeretetet és a békességet.” Az elbeszélő ezután megszólítja az olvasót. A kérdés az, hogy mi hogyan fogadjuk be egy-egy mese üzenetét? Mennyire vagyunk képesek nyitott szívvel járni a világban, ahogyan ez a fiatal ember a mesében? A fiatal ember Isten küldötte lesz, valamiféle krisztusi utalásra is gondolhatnánk. Hiszen Isten teremtménye, a káosz világában ő az első ember, aki képes találkozni az istenséggel pont azáltal, hogy magába fogadja teremtményeit, vagyis a természetet.

Miért éppen az erdőben történnek ezek az események? Miért kell az embernek kimennie az erdőbe, hogy onnan hazavigye a jót? Az elbeszélő Assisi Szent Ferenc Naphimnuszának gondolatait fogalmazza meg, mely szerint eggyé kell válnunk a természettel, akkor lehetünk igazán emberek, igazán állhatatosak. Az erdő a társadalom zajából kiszakadni vágyó ember menedékhelyét jelképezi. Ki kell mennünk az erdőbe, egy olyan ősi, háborítatlan világba, amely még őrzi a jót, ahol több lélek van, mint az emberek között. Az erdő fontos átmenet képe: az eltévelyedésé, s ha erre rádöbben az ember, már a megtisztulás útjára léphet. Bartók Cantata Profana című alkotásában szintén erdőben válnak igazi önmagukká azok a fiúk, akik utat tévesztettek: ott válnak szarvasokká. A szarvas a lélek képeként szerepel a 4. zsoltárban: „Mint a szép híves patakra / A szarvas kívánczik, / Lelkem úgy óhajt uramra / És hozzá fohász-kodik” (Szeneci Molnár Albert). A mesében az erdő önmagunk megismerésének a szimbóluma. Mintha maga az életre keltett erdő lenne az emberi lélek, aki vagy meghallja a jót, Isten szavát, vagy nem. Az ember élete során többféleképpen tisztulhat meg. Az elbeszélő ez esetben az önmegtisztulást, az önmagunk megértését ajánlja, és ha megértjük önmagunkat, azután képesek vagyunk befogadni a három lényeges eszmét, melyeket a három kis angyal képvisel, és így teljes emberek lehetünk, megismerjük önmagunkat, Isten pedig megmutatja az utunkat. Az ember életében a legnehezebb dolog önmaga megismerése. A mese üzenete alapján először meg kell ismernünk önmagunkat, majd megtisztulva, büntől mentesen, jósággal, szeretettel és békességgel a szívkben visszatérni a társadalomba. Ott nem az a cél, hogy terjesszük az eszmét, melyet Isten üzent nekünk, hanem hogy az ő akaratát cselekedeteinkben, mindennapi megnyilvánulásainkban tudjuk teljesíteni. Tudjunk úgy viselkedni embertársainkkal, ahogyan Isten megtanított minket az »erdejében«. Ha képesek vagyunk erre, akkor jobban megismerjük magunkat, és ezután képesek vagyunk a másik embert is megismerni, meglátni benne az értéket, a jót.

Felhasznált irodalom

Wass Albert: *Mese az erdőről*, Gábor Emese festményeivel, Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2005.

Natale Spineto: *Szimbólumok az emberiség történetében*, Officina '96 Kiadó, 2003.

Hoppál Mihály–Jankovics Marcell–Nagy András–Szemadám György: *Jelképtár*, Helikon Kiadó, 1997.

Hét évszázad magyar versei, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, é. n.

Szerkesztői megjegyzés: Wass Albert: *Mese az erdőről* c. műve az előző számunkban is olvasható

(Vö.: http://www.szepl.hu/irodalom/kecvenc/kc_165a.html és http://www.szepl.hu/irodalom/kecvenc/kc_165b.html)

Wass Albert

Halottak napján

Híd dobban élém,
lendít az úttest íve
a dombtetőig – bírja szívem,
a fejfaerdő messze meg.

Itthon, halottak napján,
már őszi vihárban
betört az égi ablak,
árnyak hajléka a ház is.

Hány lelket számlál
egy magyar halmazfalú?
Emlékképek filmszalagja fut –
a hősök szobra megállít.

Avar-szárny elsöpörne
– sercenő szél a gyertyát.
Tömegsír a Föld, feltárt
csontereklyék meszes gödre.

KORPARANCS

Csillagporból lettél
ember, hát fényeskedjél.

IGE

„Kezdetben vala az Ige.”
És annak, aki igével él,
új világot kell teremtenie.

(SZL)